

питань організації діяльності, повноважень кожної територіальної громади, що входить до об'єднання та форм співпраці.

З огляду на те що комунізація територіальних громад у процесі адміністративно-територіального реформування має стати поштовхом до економічного зростання не лише центру громади, а й усіх поселень, які будуть об'єднані, вважаємо, що для оптимізації інтегральних процесів комунізації територіальних громад необхідно провести ряд попередніх заходів:

- здійснити комплексний ретроспективний аналіз їх розвитку в контексті взаємодії з іншими населеними пунктами;
- розробити механізми підтримки периферійним поселенням;
- підготувати спеціалістів з реформування для проведення просвітницької роботи в територіальних громадах та надання методологічної і практичної допомоги з питань реформування;
- вивчити досвід роботи «електронного врядування» в Україні для запровадження й розвитку інформаційних технологій у наданні адміністративних послуг населенню, насамперед віддалених населених пунктів. Дійова електронна мережа інформаційних ресурсів сприятиме не тільки більш ефективному й менш витратному адмініструванню, але й кардинальним змінам взаємовідносин між громадянами та органами місцевого самоврядування і державної влади.

У подальших дослідженнях пропонуємо проаналізувати можливі моделі розвитку територіальних громад після їх реформування для подальшого вибору стратегії дій щодо вирішення проблемних ситуацій.

Список використаних джерел

1. **Адміністративно-територіальний** устрій України. Шляхи реформування : монографія / Яцуба В. Г., Яцюк В. А., Матвіїшин О. Я. [та ін.]. – К. : Геопрінт, 2007. – 367 с.
2. **Батанов О.** Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки / О. Батанов // Вісн. Центр. вибор. коміс. – 2008. – № 2. – С. 51 – 57.
3. **Біленчук П. Д.** Місцеве самоврядування в Україні. Муніципальне право : навч. посіб. / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. – Режим доступу : www.ukrreferat.com/lib/pravo/municipal/8.htm.
4. **Вавич О. В.** Поняття, зміст, завдання муніципальної реформи / О. В. Вавич. – Режим доступу : refs.uaclub.net.ua/26/47711701/1/index.html.
5. **Воронов М. П.** Концептуальні засади формування моделі об'єднаної територіальної громади / М. П. Воронов // Статистика України. – 2009. – № 2. – С. 94 – 97.
6. **Лазор О. Д.** Еволюція сутності територіальної громади: аксіологічний вимір / О. Д. Лазор // Держава та регіони. Сер. : Державне управління. – 2010. – № 3. – С. 179 – 187.
7. **Лиска О. Г.** Члени територіальної громади: від клієнтів до партнерів / О. Г. Лиска // Гуманіт. вісн. ЗДІА. – Запоріжжя, 2007. – Вип. № 30. – С. 225 – 232.

8. **Микола Азаров:** Уряд створить умови для повноцінного розвитку територіальних громад. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=244667419.

9. **Монастирський Г. Л.** Економічні та управлінські аспекти інтеграції територіальних громад як технології забезпечення їх розвитку / Г. Л. Монастирський // Акт. пробл. економіки. – 2007. – № 8. – С. 166 – 174.

10. **Оргієць О. М.** Урахування етнокультурної складової формування та розвитку територіальних громад під час удосконалення адміністративно-територіального устрою України / О. М. Оргієць // Держава та регіони. Сер. : Державне управління. – 2011. – № 3. – С. 157 – 162.

11. **Пилипів В. В.** Територіальна організація управління в Україні: ідеологія реформування / В. В. Пилипів // Регіон. економіка. – 2011. – № 3. – С. 54 – 60.

12. **Пояснювальна** записка до проекту Закону України «Про об'єднання територіальних громад». – Режим доступу : www.minregionbud.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=666.

13. **Про об'єднання** територіальних громад : проект Закону України від 14 груд. 2011 р. № 9590. – Режим доступу : www.minregionbud.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=664.

14. **Самойленко Л. Я.** Розвиток територіальних громад у системі місцевого самоврядування та становлення безпосередньої демократії в Україні / Л. Я. Самойленко // Економіка та держава. – 2009. – № 9. – С. 98 – 100.

Надійшла до редколегії 24.11.12

УДК 353.352.07

Ігор ПАВЛОВ

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА ОБ'ЄКТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА РІВНІ РАЙОНУ В МІСТІ

Наводиться визначення поняття «об'єкт місцевого самоврядування». Розглядаються особливості об'єкта місцевого самоврядування в містах України з районним поділом. На прикладі міст Чернівці, Одеса та Вінниця аналізується структура об'єкта місцевого самоврядування на районному рівні.

Ключові слова: місцеве самоврядування, місто, район у місті, об'єкт місцевого самоврядування, повноваження органів місцевого самоврядування.

Игорь Павлов. Особенности и структура объекта местного самоуправления на уровне района в городе

Приводится определение понятия «объект местного самоуправления». Рассматриваются особенности объекта местного самоуправления в городах Украины с районным делением. На примере городов Черновцы, Одесса и Винница

© Павлов І. В., 2012

аналізується структура об'єкта місцевого самоуправління на районному рівні.

Ключевые слова: местное самоуправление, город, район в городе, объект местного самоуправления, полномочия органов местного самоуправления.

Igor Pavlov. Features and structure of the object of local self-government at the district level in the city

The notion of «object of local self-government» defines. The features of the object of local self-government in the Ukrainian cities divided into districts are considered. In the example of cities Chernivtsi, Odesa and Vinnitsa the structure of the object of local self-government at the district level are analyzed.

Key words: local self-government, city, district in the city, the object of local self-government, authority of local self-government.

Багатоваріантність моделей організації місцевого самоврядування в містах України з районним поділом обумовлює актуальність практично орієнтованої проблеми вибору найбільш ефективних підходів до управління такими містами та створеними в їх межах районами. Ця проблема стосується, насамперед, питань вибору певної моделі місцевого самоврядування, узгодження її з місцевою структурою органів державної влади, інтересами територіальної громади щодо участі в управлінні місцевими справами, зокрема можливостями розвитку органів самоорганізації населення. Реформи, що вийшли зараз в Україні на новий виток свого розвитку і передбачають трансформацію системи управління державою в цілому, а також на місцях, визначають актуальність описаної вище проблеми та необхідності її вирішення.

З позицій системного підходу цю проблему можна сформулювати також як проблему встановлення ефективних суб'єкт-об'єктних відносин у системі управління на рівні району в місті. Тому одним із визначальних чинників вибору моделі місцевого самоврядування для конкретного міста з районним поділом є розуміння структури об'єкта на цьому рівні. Це пов'язано з тим, що для здійснення ефективного управління характеристики його суб'єкта, ресурсне забезпечення та інші параметри мають відповідати складності та особливостям розвитку відповідного об'єкта. Але практика свідчить, що даний аспект не завжди береться до уваги. Саме тому дана проблематика потребує наукового дослідження та вироблення належних рекомендацій.

Питання суб'єкт-об'єктних відносин у системах державного управління та місцевого самоврядування, особливості суб'єктів місцевого самоврядування досліджувалися в Україні такими вченими, як В. Бакуменко, О. Бобровська, В. Мамонова, В. Мартиненко, Г. Монастирський, В. Олуйко, І. Письменний, С. Сербогін, В. Титарчук, Ю. Шаров та ін. Отримані ними теоретичні та практично орієнтовані результати дозволяють нам розвинути напрацьовані підходи до здійснення місцевого самоврядування на рівні району в місті.

Водночас вимагають уважного опрацювання питання організації місцевого самоврядування на рівні районів у містах, зокрема чіткого

визначення об'єкта управління. Адже це має бути одним із перших кроків до рішення про структуру, повноваження тощо відповідних суб'єктів. Також перш ніж переходити до вирішення практичної частини окресленої нами проблеми, необхідно розв'язати ряд теоретичних питань. Зокрема, необхідно з'ясувати зміст поняття «об'єкт місцевого самоврядування».

Метою статті є аналіз структури об'єкта місцевого самоврядування на рівні району в місті. Такі розробки сприятимуть подальшому обґрунтуванню найбільш оптимального вибору моделі управління, що дозволить ефективно поєднувати засоби самоорганізації та централізованого (у межах міста) управління справами територіальної громади.

Питання структури об'єкта місцевого самоврядування на рівні району в місті може бути прояснене з використанням системного підходу, що є визнаним у науці державного управління. З огляду на специфічні особливості системи місцевого самоврядування слід прийняти, що для неї характерні й спільні з системою державного управління системні властивості.

За своєю природою система місцевого самоврядування є децентралізованим компонентом системи публічного управління (поряд із системою державного управління), організаційно-політичною структурою із забезпечення життєдіяльності населення відповідно до державних стандартів. Система місцевого самоврядування визначається як «впорядкована сукупність організаційних форм, інститутів місцевої демократії, зв'язків між ними та процесів, через які здійснюються функції місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення, а також людський, правовий, матеріальний та фінансовий потенціал, необхідний для їх реалізації» [2, с. 342].

Суб'єкт-об'єктні відносини в системі державного управління – відносини, що охоплюють організацію і функціонування суб'єктів управління (керуючих систем), структуру їх взаємозв'язків із суспільною системою, а також компоненти останньої, які створюють у взаємозв'язку структуру об'єкта управління й безпосередньо сприймають державно-управлінські впливи [1]. З цього випливає, що структуру об'єкта місцевого самоврядування також мають складати певні компоненти суспільної системи.

В «Енциклопедичному словнику з державного управління» об'єкт державного управління розуміється як суспільство в цілому, адміністративно-територіальні утворення, процеси, відносини в різних галузях, сферах діяльності, організації, колективи, окрема людина, на яких спрямована організуюча та координуюча діяльність відповідних суб'єктів управління. Об'єкту державного управління притаманні такі властивості, як наявність власних цілей та інтересів, самоактивність (спроможність до дій з огляду на внутрішні мотиви), здатність до

самоуправління розвитком, адаптивність до змінюваних умов функціонування (соціальних, економічних, природних) та можливість впливати на них [4]. Поняття «об'єкт місцевого самоврядування» у науковій довідковій літературі не наводиться, що потребує його окремого визначення.

В «Енциклопедичному словнику з державного управління» також визначено, що суб'єкт місцевого самоврядування – носій владних повноважень щодо самостійного розв'язання місцевих проблем, що становлять предмет відання органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Первинний суб'єкт місцевого самоврядування – територіальна громада, яка є основним джерелом функцій і повноважень місцевого самоврядування. Крім неї суб'єктами місцевого самоврядування є органи самоорганізації населення, сільські, селищні, міські ради, сільські, селищні та міські голови, виконавчі органи сільської, селищної, міської ради, районні в місті ради, районні та обласні ради [3, с. 683 – 684].

Визначення об'єкта місцевого самоврядування, якщо відштовхуватися від наведеного, має виключати територіальну громаду. Але за аналогією визначення об'єкта державного управління, де називається суспільство в цілому, цього робити не слід. Адже органи місцевого самоврядування є вторинним суб'єктом, сформованим саме територіальною громадою. Водночас територіальна громада має підпорядковуватися діяльності цих суб'єктів управління, яка спрямовує, організує і координує, стаючи об'єктом управлінських впливів. Ця суперечність більш відчутна на місцевому рівні у зв'язку із взаємним наближенням суб'єкта й об'єкта цього управління один до одного та широкими можливостями для взаємовпливу. Теоретично це пояснюється явищем реордінації, тобто нефіксованістю, мінливістю позицій суб'єкта й об'єкта управління. Тому територіальна громада має бути включена до складу об'єкта лише на певних умовах.

На нашу думку, що ґрунтується на власному досвіді управління районом у місті та багаторічних спостереженнях, такою умовою, насамперед, може бути розгляд територіальної громади не як цілісного політичного, а як соціально-економічного суб'єкта, що поділений на окремі складові (соціальні об'єкти) за місцем проживання, сферою інтересів і діяльності, демографічними характеристиками тощо. Тобто як суб'єкт місцевого самоврядування територіальна громада є цілісною, реалізуючись перш за все як суб'єкт політичний, обираючи одного міського голову, одну міську раду. А як об'єкт місцевого самоврядування територіальна громада, як правило, фрагментується залежно від зацікавленості різних груп у вирішенні не лише окремих спільних, а передусім багатьох локальних проблем (насамперед соціально-економічного характеру).

Спроба визначити поняття «об'єкт місцевого самоврядування» відповідно до наявних правових основ спонукає назвати цим об'єктом

питання місцевого значення, як це сформульовано у ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [8]. Але це був би дуже загальний і неточний підхід, оскільки керуючі впливи в соціальному управлінні спрямовуються перш за все на процеси та відносини в соціальному середовищі, на стан і поведінку комбінованих соціально-економічних, соціально-технічних, соціально-екологічних систем. Тому питання місцевого значення, на нашу думку, можна розглядати як ті, що стосуються насамперед наявних і потенційних проблем сталого розвитку певних адміністративно-територіальних одиниць як соціальних, економічних, екологічних систем. При цьому об'єкт місцевого самоврядування є складним утворенням, що поєднує системи різних типів та властиві їм процеси й відносини.

З урахуванням цих зауважень пропонуємо поняття «об'єкт місцевого самоврядування» розуміти як сукупність локалізованих у межах територіальної громади соціальних об'єктів, у межах адміністративно-територіальної одиниці – соціально-економічних, соціально-технічних, соціально-екологічних систем, а також процесів і відносин, що забезпечують функціонування та розвиток цієї територіальної громади та адміністративно-територіальної одиниці, на які в межах Конституції і законів України може бути спрямовано управлінський вплив територіальної громади та інших суб'єктів місцевого самоврядування.

Особливістю управління містами з районним поділом є суто умовний поділ між районами інфраструктури міста, включаючи соціальну, економічну та інституційну інфраструктури. Межі районів міста є дуже умовними, райони не розділені великими відстанями, що обумовлює і певну умовність виокремлення в територіальній громаді міста окремих «районних громад». «Прив'язка» громадянина до певного району за ознакою місця проживання досить умовна, оскільки, наприклад, для багатьох більш важливим є зв'язок з районом, де вони працюють чи навчаються. Це також відображається і на визначенні об'єкта місцевого самоврядування на рівні районів у місті.

Згідно зі сформульованим нами визначенням об'єкта місцевого самоврядування на рівні районів об'єктом управління можуть бути лише ті соціальні об'єкти, системи, процеси та відносини, які чітко локалізовані в межах району в місті та впливають саме на його функціонування й розвиток. Чітке виокремлення такого об'єкта дозволить максимально точно визначити формування тих чи інших самоврядних структур на цьому рівні управління та їх повноваження. Будь-який об'єкт управління, що не характеризується такою локалізацією, має бути віднесений до міського рівня управління.

У ст. 41 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», що визначає особливості повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів, передбачено ряд повноважень, які мають здійснювати районні в місті ради та їх виконавчі органи. Обсяг і межі

повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів визначаються відповідними міськими радами за узгодженням з районними в містах радами з урахуванням загальноміських інтересів та колективних потреб територіальних громад районів у містах. Порядок формування, структура, форми діяльності районних у містах рад та їх органів визначаються відповідно до зазначеного та інших законів. Важливо те, що повноваження районних у містах рад та їх виконавчих органів (частина 2 цієї статті) неодноразово змінювалися і на цей час викладені в редакції: «здійснюють управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, що належать до комунальної власності територіальних громад районів у містах, формують, затверджують, виконують відповідні бюджети та контролюють їх виконання, а також здійснюють інші повноваження, передбачені цим законом, в обсягах і межах, що визначаються міськими радами» [8].

Таким чином, з 14 сфер (галузей), щодо яких Законом України «Про місцеве самоврядування» передбачено певні повноваження виконавчих органів міських рад, саме на районний рівень управління у випадку створення районних у містах рад може покладатися відповідальність мінімум за два із цих напрямів – управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, що належать до комунальної власності територіальних громад районів у містах, та виконання відповідних бюджетів. Інші повноваження є «варіативними» і визначаються окремо для кожного міста. Таким чином, законодавче визначення цих повноважень частково збігається з наведеним вище принципом. Якщо майно та інші об'єкти можуть бути локалізовані в межах району, то відповідний бюджет формується платниками податків, які віднесені до цього району лише умовно – за місцем реєстрації, а здійснювати свою економічну діяльність можуть і в інших адміністративно-територіальних одиницях.

У випадку, коли районні в місті ради не утворюються, до повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування на рівні району міста можуть належати будь-які повноваження з тих, що передбачені для міського рівня. Проте й у цьому випадку необхідно дотримуватися принципу локалізації об'єктів управління в межах району.

Як показує проведений нами аналіз повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування на рівні району в місті, на рівень району переносяться повноваження майже в усіх сферах (галузях) управління. Для аналізу ми обрали повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування районного рівня в таких містах: Чернівці, де створені районні в місті ради [7]; Одесі, де діють районні адміністрації, а районні в місті ради ліквідовані [6]; Вінниці, де районних у містах рад також немає, а з 2012 р. ліквідовано і районний поділ міста, проте ще за існування трьох районів було створено дві адміністрації міської ради [5]. Встановлено, що на районний рівень у всіх трьох містах не перенесено лише повноваження в галузі зовнішньоекономічної діяльності щодо

вирішення питань адміністративно-територіального устрою та у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги. Останнє, можливо, пов'язане лише з тим, що повноваження у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги були передбачені лише доповненнями до Закону України «Про місцеве самоврядування» від 2 червня 2011 р. [8]. Власні та делеговані з міського рівня управління повноваження в галузі оборонної роботи передбачені лише для районних адміністрацій Одеської міської ради, але для них не передбачені повноваження щодо відзначення державними нагородами України. Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту не передбачені для виконавчих органів районних у містах рад у Чернівцях.

У межах реалізації зазначених повноважень управлінські впливи органів місцевого самоврядування зосереджуються на різних об'єктах. Серед них можна виділити: 1) соціальні об'єкти (організації комунальної власності, організації інших форм власності, керівники організацій комунальної власності, територіальна громада району в цілому, окремі категорії громадян, об'єднання громадян); 2) соціально-економічні системи; 3) соціально-технічні системи; 4) соціально-екологічні системи. Сукупно вони утворюють цілісний об'єкт управління органів місцевого самоврядування. При цьому на об'єкт здійснюються управлінські впливи різних типів: безпосереднє управління, контроль, регулювання, координація, сприяння, забезпечення тощо.

Аналіз повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування на рівні районів окремих міст України дозволив з'ясувати таку структуру об'єкта управління (таблиця). Близько 60 % управлінських впливів органів місцевого самоврядування спрямовується на соціальні об'єкти. Комбіновані системи як об'єкт управління подані в різних пропорціях, що може пояснюватися різними пріоритетами в діяльності цих органів місцевого самоврядування. Підтверджується наше припущення про те, що територіальна громада як об'єкт управління сприймається перш за все фрагментарно, через окремі соціальні групи. Особливо це важливо на рівні району в місті, де увага влади має концентруватися на конкретних проблемах громади. Серед комбінованих систем пріоритет як об'єкта управління на районному рівні відводиться соціально-економічним і соціально-технічним системам, що, власне, підтверджує визначені законодавством напрями діяльності органів місцевого самоврядування районного рівня – управління майном та іншими об'єктами, що належать до комунальної власності, а також виконання бюджетів. Наш аналіз показав, що в районах, де не створені районні ради, питанням розвитку економіки приділяється не менша увага місцевих адміністрацій, так само як не менш значущою є увага до питань розвитку територіальної громади. Водночас було виявлено, що в Чернівцях, де створені районні в місті ради, на рівні району в місті комунальні організації рідше розглядаються як об'єкти управлінського впливу, порівняно з адміністраціями в Одесі

й Вінниці. Також робота з об'єднаннями громадян для районних органів місцевого самоврядування Чернівців, очевидно, є більш пріоритетною. У будь-якому разі отримані в процесі нашого дослідження дані та попередні висновки мають бути перевірені на більшому масиві документів та практиці інших міст, а тут вони розглядаються лише як робочі припущення автора для перевірки попередньо сформульованих визначень.

Структура об'єкта управління органів місцевого самоврядування на рівні районів окремих міст України

Складові об'єкта управління	Частка окремих складових у структурі об'єкта управління, %		
	Чернівці	Одеса	Вінниця
Організації комунальної власності	6	11	12
Організації інших форм власності	12	14	4
Керівники організацій комунальної власності	4	2	4
Територіальна громада району в цілому	11	11	18
Окремі категорії громадян	16	17	18
Об'єднання громадян	14	4	5
Соціальні об'єкти разом	63	59	61
Соціально-економічні системи (бюджетна система, інвестори, підприємства тощо)	10	16	18
Соціально-технічні системи (майнові комплекси, інфраструктура тощо)	17	16	14
Соціально-екологічні системи (природні комплекси, санітарний стан району тощо)	10	9	7

Таким чином, поняття «об'єкт місцевого самоврядування» розуміють як сукупність локалізованих у межах територіальної громади соціальних об'єктів, у межах адміністративно-територіальної одиниці – соціально-економічних, соціально-технічних, соціально-екологічних систем, а також процесів і відносин, що забезпечують функціонування та розвиток цієї територіальної громади та адміністративно-територіальної одиниці, на які в межах Конституції і законів України може бути спрямовано управлінський вплив територіальної громади та інших суб'єктів місцевого самоврядування. Тому на рівні районів об'єктом управління можуть бути лише ті соціальні об'єкти, системи, процеси та відносини, які чітко локалізовані в межах району в місті та впливають саме на його функціонування й розвиток. Поглиблений аналіз повноважень і напрямів діяльності органів місцевого самоврядування різних типів підтвердив описані особливості та структуру об'єкта управління. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розширення географії вивчення цієї теми і перевірки отриманих результатів, а також виявлення факторів оптимальної керованості містами з районним поділом.

Список використаних джерел

1. **Бакуменко В. Д.** Суб'єкт-об'єктні відносини в системі державного управління / Бакуменко В. Д. // Енциклопед. слов. з держ. упр. / уклад. : Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка [та ін.]. – К. : НАДУ, 2010. – С. 684.
2. **Мамонова В. В.** Система місцевого самоврядування / В. В. Мамонова / Енцикл. держ. упр. : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук. редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – Т. 5 : Територ. упр. / наук. редкол. : О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. – Х. : Магістр, 2011. – С. 342 – 344.
3. **Монастирський Г. Л.** Суб'єкт місцевого самоврядування / Монастирський Г. Л. // Енциклопед. слов. з держ. упр. / уклад. : Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка [та ін.]. – К. : НАДУ, 2010. – С. 683 – 684.
4. **Об'єкт державного управління /** Одинцова Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М. [та ін.] // Енциклопед. слов. з держ. упр. / уклад. : Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка [та ін.]. – К. : НАДУ, 2010. – С. 487.
5. **Положення** про Правобережну адміністрацію Вінницької міської ради. – Режим доступу : www.vmr.gov.ua/info.aspx?langID=1&pageID=23035.
6. **Положення** про Київську районну адміністрацію Одеської міської ради (нова редакція) : додаток 29 до рішення Одеської міської ради «Про затвердження положень про виконавчі органи Одеської міської ради» від 28 берез. 2011 р. № 384-VI. – Режим доступу : www.odessa.ua/images/File/DODATKI2011/384_dod29.doc.
7. **Про визначення** обсягів і меж повноважень, які здійснюють районні у місті Чернівцях ради та їх виконавчі органи в інтересах територіальних громад районів міста : рішення Чернівецької міської ради. – Режим доступу : www.shevrada.cv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=252&Itemid=88.
8. **Про місцеве самоврядування в Україні** : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280 : зі змінами станом на 9 груд. 2011 р. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page.

Надійшла до редколегії 18.06.12